IL-QATTUS FIL-FOLKLOR

minn LORENZA BONNICI CALI

Il-qattus huwa wiehed mill-annimali li l-poplu jhobb irabbi fid-dar ghas-servizz siewi li jaghti fil-qerda tal-grieden li jaghmlu hsarat kbar kull fejn jersqu. Izda hawn nies li jhobbu l-qattus ghax ihobbu l-kumpanija tieghu u jhobbu jmellsuh, allavolja dan l-annimal ghadu nofsu salvagg u spiss jiddejjaq mit-tmellis, u jdur biex jigref lil-sidu!

Barra dan, ma jaghtix gost b-lehnu, ghax ma jafx hlief inewwah u jghajjat il-karba 'mjaw-mjaw' u jisraq xi bicca laham jew xi huta minn fuq il-mejda, filwaqt li ghandu d-drawwa li jhammeg kull rokna tad-dar nadifa meta jista' jsib post ahjar ghall-opra naturali tieghu!

Il-qattus huwa wkoll nieqes mill-intelligenza, u ftit jitghallem, ukoll bit-tahbit kbir li jiehu bih sidu; ghalhekk rari hafna narawh fost l-annimali tac-cirku. B'dan kollu in-nisa u t-tfal ihobbu l-qattus aktar milli jhobbuh l-irgiel, izda l-qattus bzonnjuz fid-djar u l-irziezet, fejn il-grieden is-soltu jaghmlu hsarat f'kull haga li jsibu, ghalhekk saru jinhamlu minn kulhadd. Il-grieden jeqirdu drappijiet, ghamara, ghasafar, bejtiet, ecc...; jeqirdu wkoll zrierah, u ikel iehor, l-aktar qamh, u hadd ma jsib tarfhom bin-nases u l-veleni, izda l-qattus biss isib tarfhom, ghax huwa biss l-ghadu naturali taghhom.

Fuq daqshekk, ukoll, il-qattus ghandu l-privilegg li li bil-lejl idur fil-knejjes bil-liberta' kollha, kif ukoll binhar, biex ma jhallix issir dik il-hsara kollha fi drappijiet prezzjuzi, twapet u ghamara ohra fil-knisja. Ghaldaqstant fil-bibien tal-knejjes ghadna naraw il-famuza TOQBA TAL QATTUS tonda, ta' xi erba' pulzieri djametru, li minnha l-qattus jista' jidhol minn post ghall-iehor biex jikkaccja l-grieden.

Il-qattus tajjeb, li aktarx jissejjah sajjied, ikun dejjem attent ghall-inqas hoss jew caqlieqa biex jaqbad xi gurdien, wirdiena jew xi annimal iehor. Hawn qtates ukoll hallelin li jahtfu xi ghasfur, hamiema jew tigiega, ghax ihobb il-laham, u ghalhekk il-bniedem holoq il-gallinari u l-gageg kontra klieb u qtates.

Il-qattus dahal sewwa fil-hajja tal-folklor taghna, sa fil-proverbji u xebh tal-kliem, bhal: "Qattusa ghaggelija taghmel l-uliedha ghomja" kontra dawk li jaghmlu kollox bil-ghagla ghalhekk xejn tajjeb. "Il-qattus jigri wara' l-gurdien" ghal-pulizija li jigri wara l-halliel; "Klieb u qtates" ghal dawk

li dejjem jiggieldu; "Qattus fix-xemx" ghal min hu ghazzien u dejjem jilghaq ix-xemx; "Qattus sajjied" ghal min hu dejjem attent fid-dover tieghu. Isem il-qattus ukoll dahal fi kliem ta' tmaqdir, bhal "Qattus missierek!" flok kliem ikrah iehor. Dahal ukoll fis-superstizzjoni, bhal "Qattus iswed sinjal ta' risq", u meta wiehed johlom bil-qtates jghidu li jigieh tahbit kbir.

Hemm qtates ta' kull lewn: bojod, suwed, hamranin, safranin, grizi u lwien imhallta ta' tbajja li jaghmluhom aktar interessanti. Fost dawn inisbu qattusa bajda bi tbajja sofor l-ilwien tal-bandiera tal-papa! Dawn ghal xi raguni jew ohra, jissejhu tal-Madonna. Gie li jistaqsuk "veru, jew le li l-Madonna kellha qattusa?" F'bosta tpingijiet tal-Madonn insibu l-qattusa bil-qattusa, xi drabi, bajda u safra... Fost dawn rajna pittura tal-Lunzjata ta' Lorenzo Lotto(seklu sittax) fejn il-qattusa tidher imbezza mid-dehra ta' l-anglu habbari. U kwadru iehor ta' Federico Correggio(1535-1612)National Gallery f'Londra bil-qattus tal-Madonna.

Nghid ghalija, minn dawn kollha l-aktar li joghgbuni huma dawk li ghandhom hafna rigi qishom dahar ta' behhuxu, u ghalhekk jissejhu QTATES BEBBUXIN.

Hawn irrid nerga' nsemmi kemm kienet ta' htiega it-toqba tal-qattus fil-bibien tal-knejjes u d-djar. Wahda minn dawn it-toqob ghadha tinsab fil-kuridur tac-cimiterju fil-genb ta' San Gwann tal-Belt, u ohra wkoll fil-bieb tal-kcina tad-dar taghna f'Hal Tarxien.

In-nuqqas ta' toqba f'dar sabiha fid-dahla tac-Cittadella t'Ghawdex, kienet kagun ta' delitt ahrax fis-seklu tmintax. F'dik id-dar kien jghix il-Kanonku Dun Gwann Camilleri li kellu seftura li kienet thobb wisk lill-qattusa taghha. Ta kull filghaxija, il-qattusa kienet tibda tinghi biex tohrog tigri ftit barra t-triq. Is-seftura kienet tifthilha l-bieb tad-dar, u tistenniha. Meta l-qattusa kienet terga lura kienet tibda tigref mal-bieb, is-seftura tifthilha. Darba, ragel brikkun induna x'kien qed isir, u qaghad ghassa sakemm il-qattusa harget barra. Wara ftit hin, mar jigref mal-bieb bhal ma ghamlet il-qattusa, u malli s-seftura fethet, din sabet lill-halliel minflok il-qattusa, li qatel lilha u lill-qassis biex seraq kullma sab; kien delitt li kexkex lil-kulhadd, ghax il-qassis kien bniedem mahbub ghall-karita' mall-foqra. Kien ghen hafna biex inbena l-isptar ta' l-irgiel barra s-swar fir-Rabat t'Ghawdex. In-nies ghadhom isemmu li dan id-delitt kien sar ghax fil-bieb tad-dar ma kienx hemm it-toqba tal-qattus biex jista' jidhol fi xhin irid u jidhol x'hin joghgbu. Din id-dar, illum, fiha l-muzew ta' l-antikitajiet sewwa sew kif tidhol fic-cittadella.

Din l-istorja smajtha minn ghand qassis xih Ghawdxi, u minn Ghawdxin ohra xjuh li semghuha min ohrajn tal-familja taghhom, ghax dari in-nies kienu mdorrijin jirrakkontaw il-grajjiet ta' missirijiethom. Ma sibthiex miktuba mkien, din l-istorja, u ghalhekk hi ta' nteress mhux biss ghall-folklor lokali, izda wkoll bhala bicca mill-grajja tal-kriminal-ita, li, bhal artijiet ohrajn, dejjem kellna fil-gzejjer tafhna.

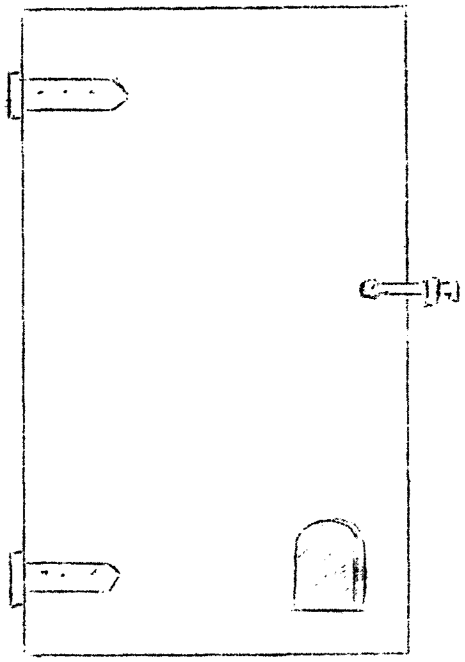

Disinn tat-toqba tal-qattus fil-bieb tal-kcina tad-dar taghna, li jaghti ghall-bitha biex il-qattus jista' jidhol u johrog fi x'hin irid ghall-kacca tal-grieden.